

פסח תשע"ז

למה חסרים הנשים ומשה רבנו מההגדה?

The cycle of Yom Tov shiurim are dedicated by the family of Dr. Chuck Feldman ז"ל
In memory of an exemplary model of dedication to family, community, and Torah education.

The Pesach shiur is sponsored in memory of Rabbi J. Gershon Neumann ז"ל
הרב קלמן גרשון הכהן ז"ל בן בנימין הכהן ושרה ע"ה

נשים בהגדה

רש"י

(טז) בילדכן - כמו בהולידכן : על האבנים - מושב האשה היולדת, ובמקום אחר קוראו משבר, וכמוהו (ירמיהו יח ג) עושה מלאכה על האבנים, מושב כלי אומנות יוצר חרס : אם בן הוא וגו' - לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אצטגנינו שעתיד להוולד בן המושיע אותם : וחיה - ותחיה :

(יז) ותחיין את הילדים - מספקות להם מים ומזון. תרגום הראשון וקיימא והשני וקיימתין, לפי שלשון עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא בה, משמשת לשון פעלו ולשון פעלתן, כגון (שמות ב יט) ותאמרנה איש מצרי, לשון עבר, כמו ויאמרו לזכרים, ותדברנה בפיכם (ירמיהו מד כה) לשון דברתן, כמו ותדברו לזכרים. וכן (יחזקאל יג יט) ותחללנה אותי אל עמי, לשון עבר חללתן, כמו ותחללו לזכרים :

שמות פרק א

(טז) ויאמר בְּיָלֶדְכֶן אֶת הָעֶבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל הָאֲבָנִים אִם בֶּן הוּא וְהִמַּתֶּן אֹתוֹ וְאִם בַּת הוּא וְחָיָה : (יז) וּתְיָרֶאן הַמְיֻלְדֹת אֶת הָאֲלֵהִים וְלֹא עָשׂוּ כְּפֶאֶשֶׁר דָּבַר אֱלֹהֵיךָ מִלֶּלֶךְ מִצְרַיִם וּתְחַיֶּינָן אֶת הַיְלָדִים :

רש"י

(א) ויקח את בת לוי - פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה (וחזר ולקחה. וזהו וילך, שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה, אם פרעה גזר על הזכרים, ואתה ג"כ על הנקבות). והחזירה ועשה בה לקוחין שניים. ואף היא נהפכה להיות נערה. ובת מאה שלושים שנה היתה שנולדה בבואה למצרים בין החומות, ומאתים ועשר שנה נשתהו שם, וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה. אם כן כשנתעברה ממנו היתה בת מאה שלושים וקורא אותה בת לוי : (ב) כי טוב הוא - כשנולד נתמלא הבית כולו אורה : (ג) ולא יכלה עוד הצפינו - שמנו לה המצריים מיום שהחזירה, והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד, שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין, והם בדקו אחריה לסוף תשעה : גמא - גמי בלשון משנה ובלעז יוניק [גומא]. ודבר רך הוא, ועומד בפני רך ובפני קשה : בחמור ובזפת - זפת מבחוץ וטיט מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת : ותשם בסוף - הוא לשון אגס רושי"ל בלעז [סוף], ודומה לו (ישעיה יט ו) קנה וסוף קמלו : (ה) לרחץ על היאור - סרס המקרא ופרשהו ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו : על יד היאור - אצל היאור, כמו (שמואל ב

שמות פרק ב

(א) ויִלְדָּךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לְוִי : (ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים : (ג) וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינָו וַתִּקַּח לוֹ תַּבַּת גֹּמָא וַתַּחְמְרָהּ בַּחֲמֹר וּבִזְפַת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיְלֵד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל שְׂפַת הַיָּאָר : (ד) וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מִרְחֹק לְדַעַה מַה יַעֲשֶׂה לוֹ : (ה) וַתֵּרֶד בַּת פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל הַיָּאָר וַנְעֲרֹתֶיהָ הִלְכֹת עַל יַד הַיָּאָר וַתֵּרָא אֶת הַתַּבָּה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֶמְתָּהּ וַתִּקְרָהּ : (ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת הַיְלֵד וְהִנֵּה נֶעֶר בְּכַהּ וַתַּחְמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיֻּלְדֵי הָעֶבְרָיִם זֶה : (ז) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל בַּת פְּרָעָה הֲאֵלֶּךְ וַקְרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקַת מֶן הָעֶבְרִיּוֹת וַתִּינַק לָךְ אֶת הַיְלֵד : (ח) וַתֹּאמֶר לָהּ בַת פְּרָעָה לְכִי וַתֵּלֶךְ הָעֵלְמָה וַתִּקְרָא אֶת אִם הַיְלֵד : (ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַת פְּרָעָה הֲיִלְכִי אֶת הַיְלֵד הַזֶּה וְהִינְקֶהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶת שְׂכָרְךָ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיְלֵד וַתִּנְקֶהוּ : (י) וַיִּגְדַּל הַיְלֵד וַתִּבְאֶהוּ לְבַת פְּרָעָה וַיְהִי לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַמַּיִם מִשִּׁיתָהוּ : ... (כא) וַיּוֹאֵל מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת שְׁמוֹ גְרֶשֶׁם כִּי אָמַר גֵּר הֵייתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם :

יד ל) ראו חלקת יואב על ידי, והוא לשון יד ממש, שיד האדם סמוכה לו. ורבותינו דרשו הולכות לשון מיתה, כמו (בראשית כה לב) הנה אנכי הולך למות, הולכות למות לפי שמיחו בה. והכתוב מסייע, כי למה לנו לכתוב ונערוותיה הולכות : את אמנתה - את שפחתה. ורבותינו דרשו לשון יד. אבל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו להנקד אמנתה מ"ם דגושה. והם דרשו את אמנתה את ידה, שנשתרבבה אמנתה אמות הרבה : (ו) ותפתח ותראה - את מי ראתה, את הילד, זהו פשוטו. ומדרשו שראתה עמו שכינה : והנה נער בכה - קולו כנער : (ז) מן העברית - מלמד שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה : (ח) ותלך העלמה - הלכה בזריזות ועלמות כעלם : (ט) היליכי - נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה הי שליכי : (י) משיתהו - שחילתה והוא לשון הוצאה בלשון ארמי, כמשחל ביניתא מחלבא. ובלשון עברי משיתהו לשון הסירותיו, כמו (יהושע א ח) לא ימוש, לא משו (במדבר יד מד), כך חברו מנחם. ואני אומר שאינו ממחברת מש, וימוש, אלא מגזרת משה ולשון הוצאה הוא, וכן (שמואל ב כב יז) ימשני ממים רבים, שאילו היה ממחברת מש, לא יתכן לומר משיתהו, אלא המישותיהו, כאשר יאמר מן קם הקימותי, ומן שב השיבותי, ומן בא הביאותי, או משיתיהו, כמו (זכריה ג ט) ומשתי את עון הארץ, אבל משיתי אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מיוסד בה"א בסוף התיבה. כגון משה, בנה, עשה, צוה, פנה, כשיבא לומר בהם פעלתי, תבא היו"ד במקום ה"א, כמו עשיתי, בניתי, פניתי, צויתי : ... (כא) ויואל - כתרגומו. ודומה לו (שופטים יט ו) הוואל נא ולין, ולו הוואלנו (יהושע ז ז), הוואלתי לדבר (בראשית יח כז), ומדרשו לשון אלה, נשבע לו שלא יזו ממדין כי אם ברשותו :

ילקוט שמעוני – רמז קסט

ויואל משה לשבת את האיש בשעה שאמר משה ליתרו תנה לי את צפורה בתך לאשה אמר לו קבל עליך דבר אחד שאני אומר לך ואני נותנה לך לאשה. אמר לו משה מה הוא. אמר לו הבן שיהיה לך תחלה יהיה לעבודה זרה מכאן ואילך לשם שמים וקבל עליו. אמר לו השבע לי וישבע לו שנאמר ויואל משה לשבת אין אלה אלא לשון שבועה שנאמר ויואל שאול את העם (וכן הוא אומר הואל קח ככרים). לפיכך הקדים המלאך להרוג את משה מיד ותקח צפורה צר. וירף ממנו רבי יהודה אומר אין ויואל אלא לשון דירה שנאמר הואל נא ולין כיון שנטל בתו קבל עליו לרעות צאנו. וישמע אלהים את נאקתם (כתוב ברמז ל"א). כי התרפים דברו און משל לשני נערים אחד מת אביו וקברו ואחד אביו קיים. זה שאביו קיים קורא לו אביו ומיד עונה אותו. וזה שמת אביו הולך על קברו וצועק אבי אבי עד שתש כחו ולא משיבו. כך ישראל אביהם קיים ומיד הוא עונה אותם שנאמר וישמע אלהים את נאקתם. והיה טרם יקראו ואני אענה ואומר יקראני ואענהו. אבל הגוים יצעקו אליו ולא יענה ואומר ויקחו את הפר וגוי. ר' עקיבא אומר ספקלטורין של פרעה מחנקין את ישראל בקירות בתים לבנין והיו צועקין מתוך הבנין צועקין מתוך הקירות והקב"ה שומע נאקתם שנאמר וישמע אלהים את נאקתם. ועוד שהיו שורפין את בניהן בכור אש זבח לאלהיהן שנאמר ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים. כתיב הכא וירא וכתוב התם וכל העם רואים וגוי. וכן הוא אומר בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים. רבי יהושע בן לוי אומר בזכות המשכן דכתיב וירא משה את כל המלאכה וכתוב אשר הוצאתי אותם לשכני בתוכם. רבי אלעזר אמר בזכות חנניה מישאל ועזריה כתיב הכא וירא אלהים וכתוב התם כי בראותו ילדיו ילדים אשר אין בהם כל מום:

שמות פרק לה פסוק כב

וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנְּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הִבְיָאוּ
חֹחַ וְנִגְזָם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָל אִישׁ
אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לִיקָן:

רש"י

על הנשים - עם הנשים וסמוכין אליהם: **חח** - הוא תכשיט של זהב עגול נתון על הזרוע, והוא הצמיד: **וכומז** - כלי זהב הוא נתון כנגד אותו מקום לאשה. ורבותינו פירשו שם כומוז כאן מקום זמה:

שמות פרק לח פסוק ח

וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצַּבָּאוֹת
אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

רש"י

במראת הצובאות - בנות ישראל היו בידן מראות, שראות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. כשהיו בעליהם יגיעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממוך, ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונוזקות להם, ומתעברות ויולדות שם, שנאמר (שיר השירים ח ה) תחת התפוח עוררתין, וזהו שנאמר במראות הצובאות. ונעשה הכיור מהם, שהוא לשום שלום בין איש לאשתו, להשקות ממים שבתוכו את שקנא לה בעלה ונסתרה, ותדע לך, שהן מראות ממש, שהרי נאמר (שמות לח כט ל), ונחשת התנופה שבעים ככר וגוי, ויעש בה וגוי, וכיור וכונו לא הוזכרו שם, למדת שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה, כך דורש רבי תנחומא, וכן תרגם אונקלוס במחזית נשיא, והוא תרגום של מראות מירידור"ש בלעז [מראות]. וכן מצינו בישעיה (ישעיה ג כג) והגליונים, מתרגמינן ומחזיתא: **אשר צבאו** - להביא נדבתן:

משה רבנו בהגדהשמות פרק ג

(א) וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתָנוֹ כִּהְיוּ מִדְּבַר וַיִּנְהַג אֶת
הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֲרֹבָה: (ב) וַיֵּרָא מִלְאָךְ
יְקֹוֹק אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וַהֲיָה הַסֵּנֶה בְּעֵר בָּאֵשׁ
וְהַסֵּנֶה אֵינּוּ אֵכָל: (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרָה נָא וְאָרְאֶה אֶת הַמִּרְאָה
הַגְּדֹל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא יָבֵעַר הַסֵּנֶה: (ד) וַיֵּרָא יְקֹוֹק כִּי סָר לְרֵאיוֹת
וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲיָנִי:
(ה) וַיֹּאמֶר אֵל תִּקְרַב הַלֵּם שֶׁל נְעֻלֶיךָ מְעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמְּקוֹם אֲשֶׁר
אָתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמָּת קֹדֶשׁ הוּא: (ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתַּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא
מֵהַבֵּיט אֶל הָאֱלֹהִים: (ז) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק רָאֵה רְאִיתִי אֶת עֵנִי עָמִי
אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת
מִכְאָבָיו: (ח) וְאֵרַד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאֶרֶץ הַהִוא
אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:

רש"י
(א) **אחר המדבר** - להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים: **אל הר האלהים** - על שם העתיד: (ב) **בלבת אש** - בשלהבת אש לבו של אש, כמו (דברים ד יא) לב השמים, (שמואל ב יח יד) בלב האלה, ואל תתמה על התייור, שיש לנו כיצא בו (יחזקאל טז ל) מה אמולה לבתך: **מתוך הסנה** - ולא אילן אחר, משום עמו אנכי בצרה (תהילים צא טו): **אכל** - נאכל, כמו (דברים כא ג) לא עבד בה, אשר לקח משם (בראשית ג כג): (ג) **אסרה נא** - אסורה מכאן להתקרב שם: (ה) **של** - שלוף והוצא, כמו (דברים יט ה) ונשל הברזל, (דברים כח מ) כי ישל זיתך: **אדמת קדש הוא** - המקום: (ז) **כי ידעתי את מכאביו** - כמו (לעיל ב כה) וידע אלהים, כלומר כי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו ולא העלמתי עיני ולא אאטום את אזני מצעקתם:

שמות פרק ד

(א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֶאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֵי יְקֻזְק: ... (י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְקֻזְק בִּי אֲדַנִּי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֵשׁם גַּם מֵאִז דְּבָרְךָ אֶל עַבְדְּךָ כִּי כָבֵד פֶּה וְכָבֵד לְשׁוֹן אֲנֹכִי: (יא) וַיֹּאמֶר יְקֻזְק אֱלֹהֵי מִי שֶׁמֶּה לְאֲדָם אוֹ מִי יְשׁוּם אֶלֶם אוֹ חֲרָשׁ אוֹ פְקֻחַ אוֹ עֹרֵר הֲלֹא אֲנֹכִי יְקֻזְק: (יב) וַעֲתָה לֵךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹר: (יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדַנִּי שְׁלַח נָא בְיָדְךָ תִּשְׁלַח: (יד) וַיַּחַר אֶף יְקֻזְק בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֹן אֶחֱיִיךָ הַלְוִי יִדְעֵתִי כִּי דָבָר יִדְבֹר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאֲתְךָ וְרֹאֶךָ וְשִׁמַּח בְּלִבּוֹ: (טו) וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשִׁמַּתְּ אֶת הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְעִם פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: (טז) וְדַבַּר הוּא לֵךְ אֶל הָעָם וְהִזְהֵר הוּא יְהִיֶה לְךָ לְפֶה וְאֲתָה תְהִיֶה לוֹ לְאֵלֵהֶם: (יז) וְאֵת הַמַּטֵּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת:

רש"י
(י) **גם מתמוול וגו'** - למדנו שכל שבעה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו מתמוול שלשום מאז דברך הרי שלשה, ושלושה גמין רבויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד (להלן פסוק יג) שלח נא ביד תשלח, עד שחרה בו וקבל עליו. וכל זה, שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה, שנאמר (שמואל א ב כז) הנגלה נגלית אל בית אביך בהיותם במצרים, הוא אהרן. וכן ביחזקאל (כ ה) ואודע להם בארץ מצרים וגו', (שם ז) ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו, ואותה נבואה לאהרן נאמרה: **כבד פה** - בכבידות אני מדבר, ובלשון לעז בלב"א [גמגמן]: (יא) **מי שם פה וגו'** - מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: **או מי ישום אלם** - מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך, ואת משרתיו חרשים, שלא שמעו בצוותו עליך, ולאספקלטורין ההורגים מי עשאים עורים, שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת: **הלא אנכי** - ששמי ה' עשיתי כל זאת: (יג) **ביד תשלח** - ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן. דבר אחר ביד אחר שתרצה לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד, יש לך שלוחים הרבה: (יד) **ויחר אף** - ר' יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם, וזה לא נאמר בו רושם, ולא מצינו שבא עונש על ידי אותו חרון. אמר לו רבי יוסי אף בזו נאמר בו רושם, הלא אהרן אחיך הלווי, שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהונה הייתי אומר לצאת ממך, מעתה לא יהיה כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה הלווי, שנאמר (דברי הימים א' כג כד) ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלווי: **הנה הוא יצא לקראתך** - כשתלך למצרים: **וראך ושמה בלבו** - לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב: (טז) **ודבר הוא לך** - בשבילך ידבר אל העם וזה יוכיח על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור, שכולם לשון על הם: **יהיה לך לפה** - למליץ, לפי שאתה כבד פה: **לאלהים** - לרב ולשר:

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.